

КАПИТАЛ

Интервюто взе Сибина Кръстева

Политологът Иван Кръстев:

Първанов търси нова роля за себе си и за президентската институция

Профил

Иван Кръстев е политолог, председател на управителния съвет и програмен директор на Центъра за либерални стратегии. От април 2004 г. той е изпълнителен директор на Международната комисия за Балканите, а от 2005 г. е главен редактор на българското издание на списание Foreign Policy.

Господин Кръстев, в неделя президентът Първанов направи едно уникално по рода си за България медийно изказване по повод първата година от втория си мандат. Вие как бихте го коментирали?

В неделя България беше президентска република. Президентът каза това, което хората искат да чуят - че политическата система е в криза, че в политиката има нужда от личности и че властта трябва да се върне на хората. Той предложи това, което социологическите проучвания твърдят, че е волята на народа - мажоритарни избори и референдуми. Всичко беше отлично организирано. Участниците си бяха научили ролите като някои медии бяха особено старателни. Пресконференцията се превърна в естествено продължение на тържествата свързани с посещението на руския президент Владимир Путин и размахът на мероприятиято беше наистина впечатляващ. С други думи, Първанов Live поразително приличаше на паметника пред НДК. Нещо голямо, кухо и издържано в стилистиката на честванията на 1300-годишнината на българската държава. Но опитът на президента да овладее инициативата и от символ на статуквото да стане символ на идеята за промяна най-вероятно ще се провали. Георги Първанов загуби от това, че пресконференцията беше ненужно дълга, а въпросите обидно услужливи. Той искаше да звучи като национален лидер, а звучеше като гимназиален директор.

Защо Първанов имаше нужда от подобна пресконференция?

Последните социологически проучвания сочат растяща преднина на ГЕРБ и това видимо притеснява БСП и президента. И стратегическата цел на изявата беше Първанов да влезе в нишата, която в момента се окупира от Бойко Борисов - критик на елита и политическата система и в същото време важна част от нея. Това е едната причина. Втората е, че търси нова роля за себе си и за президентската институция.

Как ще коментирате основните политически послания на президента?

Те бяха по-скоро тривиални по съдържание и социалистически по форма. Първанов предложи неща, които знаеше, че БСП са готови да приемат, но ги

предложи така все едно, че БСП никога не биха ги приели. С патос заяви, че у нас има криза на политическата система - нещо, което хората отдавна знаят. Правилно забеляза, че доверието в политическите партии е под санитарния минимум, но се опита да обясни кризата на политическите партии главно чрез проблемите в изборителната система и предложи технически решения на нетехнически проблеми. Идеята, че политическата система може да бъде оздравена чрез промяна на изборителната система или увеличаване на субсидиите за политическите партии е толкова абсурдна, колкото и идеята, че рак може да се лекува с по-редовна миене на зъбите и разходки в парка. Съгласете се, че каквато и да бъде изборителната система, ако политическите партии нямат ясен профил, не представляват своите изборители и са готови да участват в безпринципни коалиции, те едва ли ще си върнат доверието на хората. Поставете се на мястото на човек, който през 2005 г. е гласувал за НДСВ с мисълта, че по този начин гласува срещу евентуално участие на БСП във властта. Как връщате този човек да участва в политическия живот отново, каквито и промени в изборителната система да му се предлагат. Мисля, че ако президентът искаше да бъде честен, той трябваше да признае, че начинът, по който бе сформирана тройната коалиция, и начинът, по който се упражнява властта в момента, е една от причините за недоверието в политическите партии. Корените на кризата не са в изборителната система, а в това, че политическите партии нямат политическа идентичност. Не е ясно по какво се различават и не ясно кои са идеите, които защитават. В този смисъл българската политическа система страда не от липса на консенсус, а от липса на алтернативни идеи.

Искате да кажете, че той не назовава конкретно проблема, а само споменава технически решения?

Промяната на изборителната система може да бъде стъпка към обновяване на политическа система, но тя не е синоним на такава промяна. Всяка изборителна система има своите силни и слаби страни. В контекста на "руския пример", който е пленил въображението на президентското обкръжение, може би си струва да припомним, че президентът Путин, на когото Георги Първанов се опитва да подражава, започна политическите си реформи също със смяна на изборителната система.

Ако идеята на президента е, че страната има нужда от повече алтернативност и по-малко коалиционност, аз лично приемам такава логика. Но ако идеята е в парламента да влязат независими депутати, готови да подкрепят всяко правителство, то "мажоритарният елемент" не решава, а задълбочава проблема. Президентът сигурно е забелязал, че българското общество като цяло не вярва на формули от типа на 8-5-3. Хората искат някой да носи отговорност за управлението. Така че, когато предлага промяна на изборителната система, президентът трябва да ни каже дали той предпочита страната да се управлява от правителства с ясен политически профил или от коалиции, които изглеждат невъзможни и абсурдни преди изборите.

Каквато и да е изборителната система, тя няма да реши трите най-големи проблема на политическите партии в България. Първият е липсата на политическа идентичност. Това, че лявата партия в България е тази, която въведе 10% плосък данък, е добра новина за бизнеса, но тя не прави по-лесен

живота на тези, които искат да гласуват вляво. Вторият проблем е липсата на вътрешнопартийна демокрация. Партиите са като черни кутии - виждаш какво влиза и какво излиза от тях, но е неясно, какво става вътре. Има или лидерски партии или апаратни партии. И третият голям проблем е, че политическите партии по-лесно намират общ език помежду си, отколкото със своите избиратели. Социологическата еднородност на елита е една от причините за популистката реакция на избирателите.

А как ще коментирате предложението президентът да получи право да обявява референдум?

Идеята за референдум е популярна и малко са политиците, които не са изкушени да я предложат, но малцина искат да я приложат. Опитът на ЕС с референдума за европейска конституция показва, че референдумът е нож с две остриета. Предполага активен обществен дебат и информиран гражданин, в противен случай се превръща в своята противоположност - не власт на народа, а публично гилотиниране на властта. Референдумът рискува да се превърне в основно оръжие на война на институциите. Нещо повече - провеждането на безкрайни референдуми, в които участват по 10-15% от населението, нещо което Италия изживя при опита си да реформира политическата си система, могат да доведат до допълнителна апатия. Затова подобно на избирателната система референдумът не решава всичко, а и навярно съветниците на господин президента са му казали, че е хубаво един президент да може да обяви референдум и да атакува законодателство на парламента, но ако го изгуби, бламира президента. Вижте Румъния през последните година и половина - две. Там референдумът се превърна в институционализирана форма на ръкопашна война между изпълнителната власт и президента.

Но и референдумите, и смесените системи са неща, които са чувани не само през последната една година. В общи линии всяка партия, която е изпаднала в криза, е повдигала точно тези дебати, включително и сега новият лидер на СДС Пламен Юруков. Защо президентът предприема тази стъпка?

Както споменах, президентът се оказва символ на статуквото, на тройната коалиция, която става все по-непопулярна. А Бойко Борисов се позиционира като алтернатива на политическото статукво. Желанието на президента беше да предефинира ситуацията, да постави себе си като алтернатива и да изпрати Борисов в статуквото. Иронията на българската ситуация е, че сериозните политици презират Бойко Борисов, но същото време много искат да са като него. Изявата на президента е част от стратегията на правителството за обръщане на тенденцията на консолидация на протестния вот. Ако доскоро БСП и президентът се бореха с популизма на ГЕРБ, сега се опитват да прибавят популизма към арсенала си.

А според вас има ли конкретен политически субект, който трябва да се чувства заплашен от това, което е чул от президента, и как трябва да се тълкува фактът, че в залата освен журналисти присъстваха и хора от инициативния му комитет, които декларираха желание за политическа дейност за създаване на структури в страната?

Не мисля, че пресконференцията на президента е началото на някакъв "план Първанов", подобен на "плана Путин". Първанов иска повече правомощия, но не би рискувал да поиска смяна на конституцията. Желанието за по-силна президентска институция у нас за жалост предполага слабо правителство и колкото се може повече и по-невъзможни коалиции. Колкото по-трудна е коалицията, толкова по-централна е ролята на президента.

Идеята, че тържествената пресконференция на Георги Първанов е начало президентска партия, поне за мен е чиста медийна спекулация. Действията на президента показаха, че той си има партия и това е БСП. Това, че определени интелектуалци, които искат президентска партия, са често около него, когато наоколо има камери, е по-скоро резултат от факта, че за държавния глава слухове за интелектуалния му кръг са по-безвредни от появилите се слухове за бизнес кръг около президента.

Как бихте оценили шансовете на президента и правителството да овладеят инициативата и да спрат марша на ГЕРБ към властта?

Президентът и правителството имат редица предимства - административен ресурс, финансов ресурс - бюджетният излишък е важен електорален фактор. Медийното надмощие на правителството е очевидно. Посещението на Путин също беше политически ефикасен ход за левицата. БСП има проблем с лявата си идентичност, но посланието, че БСП продължава да е проруската партия, ще активизира част от традиционния ѝ електорат и поне за кратко ще стабилизира твърдото ядро. Антируската истерия на част от десните партии също играе в полза на левицата. Обществото не е очаровано, когато гоним Путин с плакати на английски. Кампанията по отварянето на трети и четвърти блок също е замислена като изграждане на национален имидж на правителството. Икономическата ситуация също е по-скоро стабилна. Но тези предимства на правителството едва ли ще са достатъчни до пречупят тенденцията за консолидация на протестния вот. Това, което прави впечатление, е, че през последните месеци правителството иска да спечели изборите с PR, а не с политика. Правителството се бори с инфлацията, като уволнява директора на статистиката. Правителството се бори с конфликта на интереси, като не уволнява шефа на "Пътища". Правителството се справя с енергийната криза като започва антиевропейска кампания. Всичко това е сигурно добър PR, но всеки, който се е опитал да спечели изборите само с PR, вече ги е загубил. А иначе грандиозната медийна изява на президента просто бележи началото на избирателната кампания.